

Folklor xalq həyatının əks-sədasıdır

(əvvəli 7, 8 və 11 mart tarixli saylarımızda)

Bu bayatının Hüseyn Kürdoğlunun baxış bucağından dəyərləndirilməsi dörd misralıq unikal sənətkarlıq örnəyinin özü qədər təsirlidir: "Burada da həmin gözəlin - ("Təbriz üstü Marağa, Zülfün gəlməz darağa, Axtarıram yarımı Düşüb soraq-sorağa" bayatısındakı) "zülfü darağa gəlməyən" ellər qızının obrazı intəhasız xəyallar oyadan sadə sözlərlə ustadcasına həkk edilmişdir. Təbriz üstündəki Miyana, Təbriz kimi gözəl olan, Təbrizə yaraşan Miyana qızılgülə boyanmalıdır! Çünki onun qoynunda bülbül nəğmələri ilə oyanacaq bir gözəl uyumaqdadır. Aşıqın oyatmağa qıymadığı gözəlin gözəl yurdu Miyananın belə şəhərin, ata yurdunun, vətən ocağının gözəli də misilsiz, qənisiz olmalıdır. Göründüyü kimi, burada aşıqanə məhəbbətlə vətən eşqi, yurd sevgisi eyni simlər üstə köklənmişdir. Təbriz, Marağa, Miyana haqqında işıqlı anımlar doğuran hər iki bayatı nə qədər ənənəvidirsə, o qədər də real, konkret, orijinal və yenidir. Buradakı qədimliklə yenilik bir-birindən ayrılmazdır. Gül-bülbül, aşıq-məşuq ənənəvi obrazları gülə boyanmış Təbrizin, Miyananın, Marağanın gözəlliyi ilə bir bədii vəhdətdə tərənnüm edilmiş, Vətənin ömrü bayatının ömrünə çevrilmişdir..."

Bayatılarda insanın xoş niyyətləri, bir-birinə yaxşılıq etmək missiyasının yamanlıqdan daha gözəl olduğunu ifadə edən misralar da diqqət çəkir.

*Su axar samanlıqdan
Yol keçər qaranlıqdan
Çalış yaxşılıq eylə
Nə çıxar yamanlıqdan?*

Qeyd etməyi gərəkli sayırıq ki, Quzey Azərbaycanda yaranmış bayatılar adətən, "Mən aşıq", yaxud "Mən aşıq", "Aşıqəm", "Əzizim", "Əziziyəm", "Eləmi" kəlmələri ilə başlanır. Güney bayatılarında isə nümunələrdən də görüldüyü kimi, daha çox sayda bayatılar bu kəlmələrlə başlanmır, ilk misrasındanca birbaşa mətləbə keçilir. Amma Azərbaycanın hər iki tayında yaranmış bayatılarda əsas fikir üçüncü, dördüncü misralarda ifadəsini tapır. Birinci və ikinci misralar son misralar üçün bir növ zəmin hazırlayır.

Layla, oxşama, holavar, sayaçı sözləri və mahnılar da çox vaxt xalq yaradıcılığının ən çox yayılan unikal şeir növü - bayatı qəlibində yaranıb. Ancaq bunlar məzmunu, qəsbədiyi mənə baxımından bayatılardan fərqlənir.

Azərbaycan folklor nümunələrinin böyük bir hissəsi özəl olaraq uşaqlar üçün yaradılıb. Uşaq folklor nümunələri həm lirik, həm epik, həm də dramatik növləri əhatə edir. Lirik növə layla, oxşama, nazlama, uşaq mahnıları; epik növə tapmaca, yanılmac, qaravəlli, uşaq nağılları; dramatik növə isə uşaq oyun və tamaşaları daxildir. Janr bölgüsündən də görüldüyü kimi, uşaq folklorunun Güney Azərbaycanda formalaşmış şifahi xalq yaradıcılığında özəl yeri var. Ana və nənələrin saf arzularından, səmimi istəklərindən doğan uşaq folklor örnəkləri körpə fidanlar üçün ilk məktəb, belə demək mümkünsə, müəllim olur. Uşaqların sağlam ruhda böyüməsində, onların doğru-düzgün tərbiyə olunmasında, estetik zövqünün, bədii təfəkkürünün formalaşmasında son dərəcə əhəmiyyətli faktor olan laylalar, nazlama, düzgü və yanılmaclar, həmçinin nağıl və oyunlar Güney və Quzey Azərbaycanda diqqət mərkəzində olmuş, qayğı ilə toplanaraq yayılmışdır.

Məişət nəğmələri olan layla və oxşamalar folklorun geniş yayılmış, ən çox işlənən janrlarındandır.

Laylalar anaların, nənələrin körpələri, kiçikyaşlı uşaqları yatırarkən oxuduğu nəğmələrdir. Güney Azərbaycanda yaranmış laylalar, adətən dörd misralı olsalar da, bayatılarda olduğu kimi, bəzən beş, hətta altı misradan ibarət laylalara da rast gəlinir. Məsələn:

*Anan tel düzər sənə,
Bacın gül bəzər sənə,
Tanrıdan arzum budur,
Dəyməsin nəzər sənə...*

*Bir bu qədər ağılama,
Ürəyimi dağılama,
Yuxuma daş bağlama.
Lay-lay, oğulum, lay-lay,
Qəndim, noğulum, lay-lay.*

(davamı növbəti saylarımızda)

Esmira FUAD,
filologiya elmləri doktoru.